

שיעור בענין שכחת מעמד הר סיני

יהודה בלס

(1) דברים פרק ד

רַק הַשְּׁמֵר לְךָ וְשָׁמַר נְפִשְׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפָן־יִסְוְרוּ מִלְּבָבְךָ כִּלְבַּיִךְ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בְנֵי־יָדְךָ:
(*) יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לְפָנַי יִקְנֶךָ אֱלֹהֶיךָ בְּחֶרֶב בְּאֶמְרֵי יִקְנֶךָ אֱלֹהֵי הַקֶּלֶל לִי אֶת־הַקֶּלֶם וְאֶת־דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם סִיִּים עַל־הַאֲדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן:

(2) משנה מסכת אבות פרק ג משנה ח

רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר (דברים ד') רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר (שם/דברים ד') ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו:

(3) תלמוד בבלי מסכת מנחות דף צט עמוד ב

ואמר ריש לקיש: כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו, שנאמר: השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים, וכדר' אבין אמר ר' אילעא, דאמר רבי אבין אמר ר' אילעא: כל מקום שנאמר השמר פן ואל - אינו אלא לא תעשה. רבינא אמר: השמר ופן שני לאוין נינהו. רב נחמן בר יצחק אמר: בשלשה לאוין, שנאמר: השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים; יכול אפ' מחמת אונסו? ת"ל: ופן יסורו מלבבך, במסירם מלבו הכתוב מדבר; רבי דוסתאי בר' ינאי אמר: יכול אפילו תקפה עליו משנתו? ת"ל: רק. ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו: תורה ניתנה בארבעים ונשמה נוצרה בארבעים, כל המשמר תורתו נשמתו משתמרת, וכל שאינו משמר את התורה אין נשמתו משתמרת. תנא דבי רבי ישמעאל: משל לאדם שמסר צפור דרוור לעבדו, אמר: כמדומה אתה שאם אתה מאבדה שאני נוטל ממך איסר בדמיה? נשמתך אני נוטל ממך.

הרמב"ם אינו מונה איסור זה במנין המצות והשו"ע הרב (הל' ת"ת פרק קונטרס אחרון ס"ק א') מבאר דצ"ל דס"ל דמיירי הגמ' באיסור דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. אבל היראים, הסמ"ג והסמ"ק מונים זה כאיסור דאו'.

(4) תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ל עמוד א

תנו רבנן: ושננתם - שיהו דברי תורה מחודדים בפוך, שאם ישאל לך אדם דבר - אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד, שנאמר:

(5) תלמוד בבלי מסכת עירובין דף נד עמוד ב

תנו רבנן, כיצד סדר משנה? משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן וישב לשמאל משה. נכנסו בניו ושנה להן משה פירקו, נסתלקו בניו, אלעזר ישב לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן. רבי יהודה אומר: לעולם אהרן לימין משה חוזר. נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקו, נסתלקו זקנים, נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקו. נמצאו ביד אהרן ארבעה, ביד בניו שלשה, וביד הזקנים שנים, וביד כל העם אחד. נסתלק משה, ושנה להן אהרן פירקו. נסתלק אהרן שנו להן בניו פירקו. נסתלקו בניו, שנו להן זקנים פירקו. נמצאו ביד הכל ארבעה. מכאן אמר רבי אליעזר: חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים. וקל וחומר, ומה אהרן שלמד מפי משה, ומשה מפי הגבורה - כך, הדיוט מפי הדיוט - על אחת כמה וכמה.

(6) שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמו סעיף ג

עד אימתי חייב ללמוד, עד יום מותו, שנאמר: ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך (דברים ד, ט). וכל זמן שלא יעסוק בתורה, הוא שוכח.

(7) שולחן ערוך הרב יורה דעה הלכות תלמוד תורה פרק ב

וגם עכשיו שנכתבה תורה שבע"פ ויוכל לעיין בספרים מה ששכח אין זה מועיל כלום כי מיד ששכח עובר בלאו קודם שיעיין כמו בימיהם שעובר בלאו בשעה ששוכח אף שאח"כ יחזור וישאל מרבו וילמדנו מה ששכח ועוד שמצות התורה לא תשתנה בשינוי הדורות ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים.

וגם אמרו הלומד ושוכח דומה לאשה שיולדת וקוברת וכל המשכח דבר אחד מתלמודו גורם גלות לבניו שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני:

8) ספר כתר ראש (ארחות חיים להגר"ח מוואלאזין) אות סז

בענין השוכח דבר א' ממשנתו, זה קאי על הראשונים שלמדו בעל פה.

עוד ילפינן מפסוק זה דאיכא מעלה מיוחדת בלימוד תורה לנכדו.

9) תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ל עמוד א

אמר ריב"ל: כל המלמד את בן בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, שנאמר: והודעתם לבניך ולבני בניך, וסמיך ליה: יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב.

וי"א דאיסור שכחת התורה שייך לגבי הדברים שחז"ל הגדירו כ"קשה לשכחה".

10) תלמוד בבלי מסכת הוריות דף יג עמוד ב

ת"ר, חמשה דברים משכחים את הלימוד: האוכל ממה שאוכל עכבר וממה שאוכל חתול, והאוכל לב של בהמה, והרגיל בזיתים, והשותה מים של שיורי רחיצה, והרוחץ רגליו זו על גבי זו; ויש אומרים: אף המניח כליו תחת מראשותיו. חמשה דברים משיבים את הלימוד: פת פחמין וכל שכן פחמין עצמן, והאוכל ביצה מגולגלת בלא מלח, והרגיל בשמן זית, והרגיל ביין ובשמים, והשותה מים של שיורי עיסה; ויש אומרים: אף הטובל אצבעו במלח ואוכל.

אכן כ' בספר חסידים דליכא איסור

11) ספר חסידים (מרגליות) סימן אלף ח

אחד שאל מחכם אמר עכברים אכלו מלחמי אם אוכל לאכול מן הלחם אמר ולמה לא תאכל א"ל פן אשכח תלמודי ואני נזהר מלאכול מכל מה שמשכח התלמוד ועתה אני רעב. א"ל החכם אינך חייב עד שישב ויסירם מלבו ואני רואה שאינך עוסק בתורה ואתה פנוי והיית יכול לעסוק וכל היום אתה בטל מדברי תורה והולך אתה עם עמי הארץ לשמוע דברים בטלים מוטב היה לך שלא היית נזהר מדברים המשכחים כדי שהיית שוכח דברים בטלים שאתה עוסק בהם.

מ"מ כ' כמה מן הפוסקים שלא לאכלם כדי שלא יעבור איסור שכחת התורה.

12) שו"ת שלמת חיים עניינים שונים סימן צ

במג"א (סי' ק"ע ס"ק י"ט) בענין דברים המשכחים את האדם כגון זיתים וכו': אין זה אלא בעם הארץ אבל האוכלים בכוונה כנודע מוסיפין לו זכירה כי הוא מתקן אותם - ושמעתי לכיין על זיתים כך: א - ל - א - להים י - ק - ו - ק בא"ת ב"ש היינו מ - צ - פ - ק בגימטריא זית.

מהו, האם יש לסמוך ע"ז שלא להקפיד להרגיל את עצמו באכילת זיתים, שאמרו ע"ז (הוריות י"ג ע"ב) כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה וכו', אם אין לו מצוי שמן זית.

תשובה: תמהתי על שכתב השמות הקדושים, וכן לענ"ד לא יעשה, ומכל שכן שלא היה צריך לכתוב אח"כ החשבון, ולענ"ד אינו דרך כבוד, ועכ"פ יזהר בדף הזה מאד כי נכתבים בו שמות הקדושים לשמרו היטב. ולענין הדין אין ראוי להרגיל בזה במה שמפורש בש"ס, ומכל שכן עניני שכחה אפשר יש בזה לתא דלאו השמר פן תשכח (דברים ח' י"א), אבל יאכל אותם עם שמן זית ואז מה טוב לכיין.

13) תשובות והנהגות כרך א סימן ג

ושמעתי בשם רבינו החזו"א מאחר שמבואר בש"ע (סימן ד') דת"ח שאינו נוטל ידיו כשצריך, תלמודו משתכח, לכן מי שאינו נזהר ליטול ידיו כשצריך עובר בלאו דהשמר פן תשכח. וראויים הדברים לגאון וקדוש כמותו.

14) ספר הזכרון להרב חיים קניבקי

מדברי הס"ח מבואר שאין בזה אפילו איסור דרבנן. וכ"נ מכל הפוסקים שלא הביאו להלכה כל הדברים שמשכחים התלמוד משמע שאין בזה איסור. וכ"נ מכל הפוסקים שלא הביאו להלכה כל הדברים שמשכחים התלמוד משמע שאין בזה איסור. וצ"ל כיון שאין זה מוכרח שישכח אלא זה גורם להחליש הזכרון והוא מכוין להנאת עצמו לאכילה. משא"כ במבטל ואינו חוזר על משנתו שבודאי ישכח זה נחשב שמסירם מלבו. ומ"מ בודאי נכון ליוזר לכתחלה מכל הדברים שהרי לכך מנאום שידעו ליוזר מהם. וגם במג"א סי' ב' סק"ג וסי' קנ"ח סקי"ז וסי' ק"ע סקי"ט כתב שיש ליוזר, וכן במ"ב.

אכן עפ"י פשוטו של מקרא התורה מצווה לנו שלא לשכח מה שראינו בהר סיני וכמוש"כ הרמב"ם.

15) רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ח

הלכה א

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה, היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצילין בתוכו, צרכנו למזון הוריד לנו את המן, צמאו בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות, ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת, ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

הלכה ב

נמצאו אלו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת ואינו צריך לעשות להן אות אחר, שהם והוא עדים בדבר כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומר אמת ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחבירו, כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות, וזהו שאמר לו הקדוש ברוך הוא בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך, ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות יש בלבבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשמת מליך ואמר והן לא יאמינו לי, עד שהודיעו הקדוש ברוך הוא שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו ממצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחריו שאני נותן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישאר בלבם הרהור, והוא שהכתוב אומר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר, אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעו, כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואף על פי שאין אנו יודעין אם העידו אמת אם שקר, כך מצוה לשמוע מזה הנביא אף על פי שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט.

הלכה ג

לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעין בבאור שאותות האותות בלט וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה ובאזנינו שמענוה כמו ששמע הוא, הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו שראה שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שהן עדי שקר, לפיכך אמרה תורה שאם בא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא, שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצוה שצונו משה היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה שראינו וששמענו.